

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/73031>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

het laatst niet gelukt, wel in ons eigen onderzoek hopen we (ter wille van de transparantie: zie Mark & Mulderij, 2008 en 2009).

Literatuur

Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis. A user-friendly guide for social scientists*. London/New York: Routledge.

Mark, S. & Mulderij, K.J. (2008). Pedagogische sensitiviteit: aanleg of aan te leren? *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 47, 181-189.

Mulderij, K.J. & Mark, S. (2009, pre-publicatie). Teach don't touch. Pedagogische sensitiviteit en het aanraken van kinderen. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*.

Reflecties bij Karsten en Tummers: To read or not to read

Fred Wester

Toen ik in 1984 mijn proefschrift over de gefundeerde-theoriebenadering verdedigde, was een van de vragen van de oppositie: dus je hoeft helemaal geen literatuur te lezen? Het is een van de hardnekkigste misverstanden rond de GT-benadering dat de onderzoeker zomaar open begint en inductief het walhalla bereikt waar de nieuwe theorieën in de schappen liggen. Ik wist wie die vraag stelde en waarom, zodat ik in mijn antwoord duidelijk naar voren kon laten komen dat de onderzoeker voortdurend met literatuur bezig is, maar dan wel literatuur in brede zin!

Ik heb rond de methodische uitwerking van de gefundeerde-theoriebenadering veel zelf moeten ontwikkelen (Glaser en Strauss zijn meer strategen dan technici!), maar op het punt van de literatuur was er een zeer inspirerend boek van Barney Glaser: *Theoretical Sensitivity* (1978). Daarin ging hij uitgebreid in op het theoriebegrip, maar het is vooral een overzicht van hulpmiddelen voor wat ik in mijn uitwerking van de GT-benadering *reflectie* heb genoemd. Naast verzamelen en analyseren moet de onderzoeker in dit soort onderzoek vooral reflecteren op sample, onderzoekssituaties, onderzoeksmateriaal, verschillen, overeenkomsten, begrippen, relaties, en ga zo maar door. De rol van literatuur heeft dan ook te maken met aandacht voor de kwaliteit van het onderzoek (vgl. Wester & Peters, 2004: 195 e.v.). En dat doe je het hele onderzoek door.

Het wel of niet gebruiken van vakliteratuur is helemaal geen dilemma dus: het moet gewoon. De vraag is alleen welke literatuur en wanneer en hoe of waarvoor. Strauss heeft zo'n beetje sinds de jaren vijftig onderzoek gedaan in instellingen van de gezondheidszorg, eerst als onderzoeker en later vooral in de begeleiding van onderzoek. Vanuit die onderzoekscontext is makkelijk voorstelbaar dat de onderzoeker al een lopende bibliotheek is geworden op dat veld, en dat was hij ook op het gebied van de theorie en het onderzoek. Dat moet onderscheiden worden van studenten die onderzoek gaan doen voor

hun scriptie. Die moet alleen al literatuur lezen om relevante invullingen te kunnen geven aan sample, onderzoekssituaties, onderzoeksmateriaal, verschillen, overeenkomsten, begrippen, relaties, en ga zo maar door. Die kunnen niet eens beginnen zonder zo'n oriëntatie.

Kortom, Strauss begint helemaal niet open, maar heeft uitgangsideeën (later heeft hij onderzoekers die hij begeleidde in hun onderzoek van interacties maar een handvat gegeven, het zogenoemde paradigma). Maar die ideeën moeten *sensitizing* worden gehanteerd, maakt Glaser duidelijk.

Ik heb nooit een onderzoeksaanvraag van Strauss gelezen, maar ik durf wel te wedden dat hij heel wat literatuur aanhaalt om aan te geven dat het *relevant* is wat hij wil gaan doen! Nou zou je kunnen zeggen: een aanvraag is vooral een politiek stuk, dus dat doet hij dan alleen maar omdat hij geld wil hebben. Met zijn ervaring zou hij zomaar kunnen beginnen (ik geloof dat hij Herman Coenen zo op de eerste dag van hun kennismaking een telefoonnummer gaf en zei: 'Ga daar maar observeren.'), maar kom je dan veel verder? Dit open beginnen is vooral een hulpmiddel om de student *met andere ogen* literatuur te laten lezen! Maar elk onderzoek start met een goed onderbouwde probleemstelling, en dat betekent meestal dat je je op literatuur baseert!

Er moeten tijden geweest zijn dat je alle literatuur over een onderwerp kon verzamelen, omdat er weinig tijdschriften en boeken verschenen. Maar die tijden zijn voorbij: het grootste probleem van de onderzoeker is dat er te veel verschijnt om nog tijd voor het onderzoek over te houden. En wat belangrijk is voor jouw onderzoek, verschijnt niet per se in de belangrijkste tijdschriften. En naast tijdschriften zijn er nog boeken, kranten en internetdiscussies. En vergeet ook verjaardagen of discussies in de trein niet!

Als je geen lopende bibliotheek als begeleider hebt, zul je je dus moeten oriënteren.

Dat betekent in de eerste plaats overzichtsliteratuur over wat er al bekend is over het probleem dat centraal staat. Daarnaast is er literatuur over hoe het probleem moet worden opgevat, de invalshoeken die in het veld een rol spelen. Tegen die achtergrond kan de onderzoeker zich een idee vormen wat zij of hij eigenlijk onderzoekt.

Maar er is nog andere literatuur, bijvoorbeeld literatuur over het veld waar het probleem hoort. Om een idee te krijgen van relevante onderzoekssituaties, moet je toch weten hoe het veld er ongeveer uitziet, zodat je weet wat je kan kiezen. Een principe als *theoretical sampling* valt alleen toe te passen als je weet wat voor verschillen er zijn in media, of scholen, of dorpspleinen, of gezinnen of ga zo maar verder. Als je geen lopende bibliotheek als begeleider hebt, zul je je dus moeten oriënteren op het veld van mogelijke waarnemingsituaties.

En dan heb je een beginnetje gemaakt met eerste observaties en bent erachter gekomen dat het uitgangsidee van *framing* goed past. En dan word je, gelukkig maar, op een ochtend wakker met de vraag: wat is een frame eigenlijk (en wat is het niet: afbakening). Als

je geen lopende bibliotheek als begeleider hebt, zul je je dus moeten oriënteren op het centrale begrip. En dat valt tegenwoordig niet mee, want theoretische werken bestaan bijna niet meer. Je moet dan selecteren op artikelen of boeken waarin die term wordt gebruikt!

Overzichtsartikelen zijn prachtig, maar in tijdschriftartikelen staat wel iets over de uitkomsten, maar bijna niks over de gehanteerde methoden en instrumenten. En dat zijn toch de hulpmiddelen die die uitkomsten hebben geproduceerd. Als je geen lopende bibliotheek als begeleider hebt, zul je je dus moeten oriënteren op de gebruikte of mogelijk relevante instrumenten.

Zo kan ik het hele onderzoek doorlopen om de relevantie van literatuur als inspiratiebron of vergelijkingsmateriaal te benadrukken, tijdens het *hele* onderzoeksproces. Dat is natuurlijk niet te doen voor een afstudeerstudent of jonge promovendus. Die kunnen de GT-benadering alleen toepassen als ze een lopende bibliotheek als begeleider hebben!

Literatuur

Glaser, B.G. (1978). *Theoretical sensitivity: advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley, Calif.: Sociology Press.

Wester, F. & Peters, V. (2004). *Kwalitatieve analyse: uitgangspunten en procedures*. Bussum: Coutinho.

Dupliek Karsten en Tummers

Niels Karsten en Lars Tummers

Zijn we wat betreft het gebruik van vakliteratuur in kwalitatief onderzoek, zoals Frank Hendriks (2007) het zegt, de methodenstrijd voorbij? De reflecties van Fred Wester en Karel Mulderij doen op z'n minst vermoeden van niet. De strijd duurt voort, al wordt er niet meer met modder gesmeten. De vraag is dan misschien niet meer zo zeer óf we vakliteratuur moeten gebruiken, maar nog wel wanneer en hoe we deze moeten gebruiken. Dat laat bovendien onverlet dat we kritisch moeten zijn op de manier waarop we vakliteratuur gebruiken. Als wij de jonge promovendus daarbij hebben kunnen helpen, en ook de wandelende bibliotheken onder ons nog eens kritisch naar het gebruik van vakliteratuur in eigen onderzoek hebben kunnen laten kijken, dan hebben wij ons doel bereikt.

Wij pleiten er zeker niet voor géén vakliteratuur te gebruiken, laat daar geen twijfel over bestaan; we zoeken naar handvatten om het gebruik van literatuur in goede banen te leiden. Leggen we daarbij 'de waarheid weer eens in het midden'? Ons inziens niet. De waarheid is hier namelijk niet in het geding. De lessen voor het gebruik van vakliteratuur die wij formuleren, zijn geen poging om het midden te vinden tussen Glaser en Strauss,